

Om "Bygselsfolkene og ættegården. Dagligliv. Folk og fe"

Otto Th. Dahl: Utdrag fra hans omfattende og detaljerte beskrivelse som gir meget godt bilde av hverdagslivet fra en gård på 17- 1800-tallet Utdrag fra : **DALSÆTTEN OG DALSBYGDEN. EN ÆTTE- OG KULTURHISTORIE FRA NEDRE TELEMARK**

"Ved Dalsåsenes nordre ende og midt i Korpeflauget i Storås ligger Østre Dal omgitt av en etter forholdene stor innmark med skog, seterhavner og plasser i øst og nord. Gården har visstnok i lang tid vært bygselsgods, sannsynligvis under Gimsøy kloster, senere - etter reformasjonen - med Skien kirke og prestebord som jorddrott. Hvem som var de første rydningsmenn ligger visstnok i det skjulte. (Se T.Gjone : Solum, bindet om gårdshistorie).

Men i 1760 - årene kom telemarkingens Ole Thovsen Stensrud med kona Ragnhild og festet gården. Samtidig kom hans bror John Thovsen Stensrud med kona Groe Johnsdatter til grannegården Gisholt. Deres avstamning skal vi få nærmere opplysninger om i avsnittet " Gamle ættegreiner i Gransherad".

I den muntlige tradisjon skildres Ole Thovsen Stensrud -seinere Dal - som en sjelden dyktig og arbeidssom mann, og kona Ragnhild Heljesdatter stod visstnok ikke tilbake på sitt område. Det er mangt som tyder på det. Han bygde flere nye hus på gården, stuebygning med bryggerhus ved siden. Det gamle stabburet bygd på stolper med "museskjerm" i ekte telemarksstil, var også bygget av ham.(Det ble ombygd i 1880 - årene). Uthusene lå noe spredt. De gamle tømrede uthusene, to høy- og kornlader med sjikuer (halm og lauvrom) ved siden, samt låven imellom skal også være fra hans tid. På nordsiden, bort mot Stallberget, lå fjøs og stall og sauehus. Der kunne man ennå på slutten av forrige hundreår se tuftesteinene etter stallen. Likeledes var det i ladet tydelige merker etter en dør som har ført ut til fjøset og stallen, sannsynligvis med en skåle imellom.

Omkring midten av forrige hundreår ble uthusene ombygd slik at fjøset kom i vest og stallen i øst i flukt med ladet.

Nede i Stilledalen lå smia (Smieberget) og i nærheten lå gårdens seterhus og kverner. Tuftesteiner var synlige der til omkring 1900. På Kverhusmoen, en liten slette eller "kve" i nærheten av vannfallene der kverna og siden sirkelsagen stod.

Trolig var de større og mindre husene som var nødvendige for gårdsdriften tilstede lenge før Ole Thovsens tid, men det meste var allikevel nybygd eller i alle fall restaurert av ham. På stabburet stod det i forrige århundre foruten forskjellige melkar en stor melbøle. Malingen av kornet måtte foretas når det var vannkraft nok, under høst- og vårflommen. Sekk på sekk ble så tømt opp i karene og i bølen, men ble det allikevel knapt for rom til alt melet, så visste han allikevel råd. Da kastet han skoene og trøya og bykste opp i bølen for å trække melet sammen så det kunne bli rom til dess mer.

Inne i stua, en bjelkestue med hjell eller lem, var grua eller peisen der tyriflammen lyste opp i de lange vinterkveldene. På den ene vegg var det en sengebolk med to dører for. Disse var rose malt og med store initialer O.T.D og R.H.D. samt årstall. (Seinere, da stua hadde fått tilbygg med dagligstue og kjøkken, ble dørene satt inn idet naglefaste skapet på kjøkkenet). I stua var det dessuten en stor massiv jernovn av det gode, gamle slaget fra Fossum jernverk. Den gamle gubben som hadde gjort tjeneste både med varme og lys , for man satte gjerne ovnsdørene oppe om kvelden, stod der helt til 1870 - årene.

Da ble stua grundig modernisert, malt og tapetsert, og en høy etasjeovn fra Ulefoss jernverk satt opp i stedet. Av annet bohove var det i stuen et langbord med tilhørende krakker samt kubbestoler, rose malte hengeskap, hyller med tallerkener og fat, det meste av tinn eller tre, ølkrus og ølboller, åklær og mye annet i ekte telemarksstil. En smal trapp ført opp til hjellen der det var sengesteder for tjenerne og de større barna.

Ved siden av stua var bryggerhuset med den store bryggepanna. Den ble brukt til mangt slags. Her ble maltet og humla kokt til ølbrygginga, kjernemelk og surmelk ystet, mysen innkokt til prim. Enn videre ble det kokt briskelåg til rengjøring av de mange melkekjøreler, og låg ellers i vintertida til kuenes sørpebaljer. Her stod bakstebordet med alt tilbehør. Særlig vår og høst ble det bakt store "ruver" av flatbrød og lefser som alt ble oppbevart i hyller og rom på stabburet.

Foringen av de mange husdyra var et viktig ledd i gårdsdriften - den gang som nå, men selve kostholdet er betydelig forandret både for folk og fe. Kuene fikk til morgenfor sørpe. Det er halm, avner og liknende som var blitt til bløtfor ved å stå i vann natta over. Ellers "vandler" av høy og halm eller lauv og fjellmose. Sauer og ungfø ble gjerne sluppet løs en gang om dagen for å få det nødvendige å drikke. Å skaffe for til en stor besetning av hester, kyr, ungfø og sauer var ingen lett oppgave. Det krevde både omtanke og arbeid året igjennom. "Vårknipa" var ofte ei lei tid.

Beholdningen svant betenkelig dag for dag og var det en sein vår, ble utsiktene til å klare seg igjennom ennå mindre. Man kjørte hjem tollebar og granbar, skrapte mose og skav (bark av løvtrær) og brøt kvister av selje og asp for å få noe å drøye vinterforet med. Om våren ble sauene først sluppet ut; de fant alltid noe å livnære seg på mellom snøflekke. Når grasspirene var et par tommer høye, ble kyrne sluppet på beite ute på jordene noen timer om dagen, og før St. Hans måtte hele bølingen være på seteren nede i dalen. Etter våronna ble hestene sluppet ut i skogen forsynt med "klamp" eller "hoppebjelle" for at de ikke skulle rekste for langt av sted.

Innestellet artet seg helt annerledes i sommertida. Man holdt til i bryggerhuset med de daglige sysler. Alt måtte være renskurt og i orden til St. Hans. Stua stod som på stas. Gulvet var hvitskurt og strødd med frisk einer, og det stod bjerkeløv i peisen og opp under slindene. Bare når det kom fremmede til gårds, blei stua tatt i bruk. Trakteringen bestod gjerne av melkeringer og spekekjøtt, samt ost, lefse og flatbrød og ikke å forglemme: rømmegrøten. Ellers var laks og ørret som man trakk mye av nede ved fossen, en kjærkommen gjestebudskost også i de tider.

Tjenerne og de større barna hadde fått byttet sine saueskinnsfeller med tjeld eller tepper og var flyttet over på stabbursloftet hvor de lå i sine sengebrisker - som skikken var den gang. På hjellen inne i stua stod senger for "sjølen" og "sjølo" - husbondefolket - og hvor man også for tilfelle kunne huse de fremmede for natta.